

การตีความทางพุทธศาสนาผ่านแนวคิดภาษาคนภาษาธรรมของพุทธทาสภิกขุ

Buddhist Interpretations Through Physical and Metaphysical Speaking

of Buddhadasa Bhikku

พระประสิทธิ์ ขนติวงฺโณ (ยิมเสงี่ยม)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Phraprasit Khantiwanno (Yimsangum)

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus

Email: Parasite10582@gmail.com

บทคัดย่อ

พุทธทาสภิกขุได้นามว่า “นาคราชแห่งเถรวาท” เพราะเป็นผู้ศึกษาพุทธศาสนาเชิงวิเคราะห์จากพระไตรปิฎกและได้นำเอาหลักคำสอนมาประยุกต์กับการดำเนินชีวิต ท่านถือว่าศาสนากับชีวิตเป็นสิ่งเดียวกันพุทธทาสภิกขุได้นำวิธีการอธิบายธรรมแบบใหม่ที่เป็นเหตุเป็นผลเข้ากับยุคสมัยมาอธิบายหรือตีความเพื่อให้มีความชัดเจน วิชาที่ศึกษาการตีความทางศาสนาเรียกว่า “อรรถปริวรรตศาสตร์” มีการอธิบายใน 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) การตีความตามประเพณีนิยม คือมีการตีความสืบทอดกันมา ซึ่งมีการตีความคำ ตีความประโยค ตีความข้อความ ตีความเรื่องเล่า ตีความเพื่อขจัดความไม่รู้ และการตีความเพื่อสนองความอยากรู้ 2) การตีความเชิงวิจารณ์ญาณ คือการตีความเชิงวิเคราะห์เพื่อหาสาระของคำพุทธทาสภิกขุใช้วิธีการตีความเชิงวิจารณ์ญาณในการสอนของท่าน โดยแบ่งภาษาออกเป็น 2 อย่าง คือ 1) ภาษาคน คือ ภาษาที่ใช้สื่อสารกันทั่วไป 2) ภาษาธรรม คือ ภาษาที่ใช้สื่อสารธรรม เช่นคำว่า “พุทธะ” ภาษาคนหมายถึงพระพุทธเจ้าซึ่งมีตัวมีตนเป็นบุคคล ส่วนภาษาธรรม หมายถึงตัวธรรมแท้หรือคุณลักษณะของคนที่มีสติรู้ตัวตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา นอกจากนั้น พุทธทาสภิกขุยังตีความธรรมเชิงวิจารณ์เช่นการศึกษาหมาทางตัวน หมายถึงการศึกษาที่ให้เฉพาะความรู้แต่ไม่ให้ปัญญาจึงเป็นการศึกษาที่ไม่สมบูรณ์

คำสำคัญ: ปรัชญาภาษา; ภาษาคนภาษาธรรม; การตีความ

* ได้รับบทความ: 26 กรกฎาคม 2565; แก้ไขบทความ: 26 ธันวาคม 2565; ตอรับตีพิมพ์: 28 ธันวาคม 2565

Abstract

Buddhadasa Bhikkhu is known as the "Nakarchun of Theravada" because he studies analytical Buddhism from Tipitaka and applies doctrine to life. He states religion and life as the same thing. Subjects that study religious interpretations are called "Hermeneutics", they are described into two characteristics: 1) traditional interpretation, which is interpreted in succession, which has interpretations, interpretations of sentences, interpretations of texts, interpretations of narratives, interpretations to eliminate ignorance, and 2) interpretations to satisfy curiosity, it is an analytical interpretation to find the substance of the word. Buddhadasa Bhikkhu uses a method of critical interpretation in his teaching. It is divided into two languages: 1) human language is a common language, 2) Dhamma language is a language used to communicate Dhamma, such as "Buddhism". Dhamma refers to the true virtues or attributes of constantly awake people. In addition, Buddhadasa Bhikkhu interprets criticism, such as the study of the dog tail. It refers to education that provides only knowledge but does not provide intelligence, so it is an imperfect study.

Keywords: Philosophy of Language; Physical And Metaphysical Speaking; Interpretation

บทนำ

บรรพบุรุษไทยได้ยอมค่านับและรับเอาศาสนา ๆ หนึ่ง ซึ่งมีหลักคำสอนที่สอดคล้องกับอุปนิสัยของคนที่อยู่อาศัยในดินแดนบริเวณนี้ที่มีความเชื่อถือแบบ "วิญญาณนิยม" คือเชื่อสิ่งธรรมชาติที่อยู่เบื้องหลังทุกกิจกรรมชีวิตของมนุษย์ ศาสนานี้มีทั้งหลักการคือมีเป้าหมายให้มนุษย์แสวงหาสาระที่แท้จริงของชีวิต ไม่ปล่อยให้ชีวิตไปตามกระแสกิเลสคือสัญชาตญาณความต้องการที่มีอยู่ในจิตซึ่งเป็นสิ่งประเล้าประโลมให้มีความสุขภายนอกซึ่งเป็นความสุขเพียงครั้งคราว มีทั้งวิธีการคือแนวทางปฏิบัติเพื่อเข้าถึงเป้าหมายของศาสนา เมื่อกล่าวโดยสรุปได้แก่ "ไตรสิกขา" คือ "ศีล สมาธิ ปัญญา" ศาสนานี้ได้แก่ "พุทธศาสนา" ซึ่งเป็นศาสนาที่ทำให้ผู้ศึกษาปฏิบัติ "รู้ ตื่น เบิกบาน" ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาประจำชาติไทยและเป็นบ่อเกิดของศิลปะและวัฒนธรรมไทยทุกแขนง และในสังคมไทยก็มีธรรมเนียมการ "บวชเรียน" คือชายไทยเมื่อมีอายุครบกำหนดคือตั้งแต่ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปทุกคนต้อง "บวช" เมื่ออุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาแล้วก็ศึกษาเรียนรู้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา หลายท่านเมื่อลาสิกขาบทออกมาก็นำหลักคำสอนที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและเป็นผู้นำทาง

ศีลธรรมของสังคม ขณะเดียวกัน หากรูปใดยังดำรงอยู่ในสมณเพศต่อไปท่านเหล่านั้นก็ศึกษาหาความรู้ทางธรรมคือนักธรรมและบาลีตามหลักสูตรของคณะสงฆ์และทางโลกคือความรู้ฝ่ายสามัญที่มีตั้งแต่ระดับมัธยมถึงระดับอุดมศึกษาได้แก่มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง และพระสงฆ์เหล่านี้หลายรูปก็เป็นนักอธิบายธรรมที่สำคัญของคณะสงฆ์ไทย ในบทความนี้ผู้เขียนจะนำเสนอการตีความภาษาทางศาสนาของพระธรรมโกศาจารย์หรือพุทธทาสภิกขุซึ่งจะได้นำเสนอประวัติและผลงานของพุทธทาสภิกขุ ศึกษาทฤษฎีการตีความทางศาสนาของนักปรัชญาภาษา และศึกษาวิเคราะห์ตีความทางพุทธศาสนาผ่านแนวคิดภาษาคนภาษาธรรมของท่านเป็นลำดับไป

ประวัติ ผลงานและปณิธานการเผยแผ่พุทธศาสนาของพุทธทาสภิกขุ

พุทธทาสมีนามเดิมว่า “เงื่อม พานิช” เป็นบุตรของคุณแม่เคลื่อน และคุณพ่อเชี่ยง พานิช ถือกำเนิด เมื่อวันอาทิตย์ที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ.2449 ณ ตำบลพุมเรียง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี บิดามารดาของท่านประกอบอาชีพค้าขาย ท่านมีพี่น้องรวม 3 คน ได้แก่ ตัวท่านเอง นายธรรมทาส พานิชและน้องสาวชื่อกิมฮ้อย ชีวิตในวัยเด็กท่านได้รับอุปนิสัยความขยัน ความมีระเบียบวินัยจากมารดาของท่าน และท่านได้ไปคลุกคลีกับวัดมาตั้งแต่สมัยเป็นเด็ก โดยเมื่อมีอายุได้ประมาณ 8 ขวบท่านก็ออกจากบ้านมาอยู่วัด โดยไปฝากตัวเป็นศิษย์พระ เริ่มเรียนหนังสือ ก.ข. ก.กา และมูลบทบรรพกิจและต่อมาก็ได้เข้าเรียนที่โรงเรียนวัดเหนือ (โพธาราม)จนกระทั่งจบ ม.3 ที่โรงเรียนสารภีอุทิศ

ท่านมีแวວความเป็นนักบรรยายธรรมมาตั้งแต่วัยหนุ่ม ท่านสนใจธรรมจนกระทั่งเรียกว่าวางตัวเป็นอาจารย์ธรรมกลาย ๆ มีคนมาพูดคุยธรรมให้ฟัง ตัวท่านเองก็หาเหตุผลมาตอบโต้ มีการถกธรรมกับผู้คนมากมายหลายอาชีพ จากการมีประสบการณ์การอธิบายธรรมมาตั้งแต่วัยหนุ่มนี้เอง ถือว่าเป็นทุนสำรองเป็นอย่างดีเมื่อท่านได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้ว ต่อมาบิดาก็ท่านเสียชีวิตลง ท่านต้องรับภาระด้านการค้าขายแทนบิดา ขณะเดียวกันท่านก็ศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม เมื่ออายุได้ 20 ปีบริบูรณ์ คุณแม่เคลื่อน ก็ได้ตัดสินใจที่จะให้ลูกชายบวชตามประเพณีสัก 1 พรรษาตามธรรมเนียม ท่านพุทธทาสก็ไม่ขัดใจมารดา โดยตั้งใจว่าจะบวชเป็นเพียง 3 เดือนตามประเพณีนิยมเท่านั้น โดยเข้าอุปสมบทเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2469 ณ วัดอุบล โดยมีพระครูโสภณเจตสิการาม(คง วิมาโล) เจ้าอาวาสวัดโพธาราม รองเจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นพระอุปัชฌาย์ พระปลัดศักดิ์ ธรรมภักขิโต เป็นพระกัมมวาจารย์ และพระปลัดท่ม อินทโชโต เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้นามทางศาสนาว่า “อินทปญโญ” แปลว่า “ผู้มีปัญญาเพียงดังเทพ” หลังจากอุปสมบทแล้ว ท่านได้จำพรรษา ณ วัดใหม่พุมเรียง บ้านเกิดนั่นเอง และต่อมาท่านก็ได้ศึกษาทั้งนักธรรมและบาลี โดยท่านสอบได้นักธรรมชั้นตรี โท และเอกตามลำดับ ต่อมาท่านได้เข้าไปเรียนหนังสือบาลีอยู่ในกรุงเทพฯ โดยเข้าไปอยู่ที่วัดปทุมคงคา สัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร เมื่อ ปี พ.ศ. 2471 และสอบได้เปรียญธรรม 3 ประโยคจากสำนักเรียนวัดปทุมคงคา ต่อมาท่านเกิดความเบื่อหน่าย

กรุงเทพฯ จึงตัดสินใจกลับบ้านเกิดและตั้งสวนโมกข์ เพื่อศึกษาภาคปฏิบัติและเป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแนวที่ท่านคิดว่าเป็นสิ่งใกล้เคียงกับสมัยพุทธกาลมากที่สุด เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2475 และนี่คือจุดเริ่มต้นของชีวิตนักศึกษาค้นคว้าและนักปฏิบัติธรรมแนวใหม่ โดยท่านมีปณิธานอันแน่วแน่ 3 ประการ ได้แก่ 1) ช่วยให้นุชนหลุดพ้นจากอำนาจของวัตถุ 2) ช่วยให้นุชนได้พบกับสิ่งสูงสุดในศาสนาของตน และ 3) ช่วยให้ทุกศาสนาเข้าใจกัน (สัมพันธ ก้องสมุทร, 2530 : 28) ต่อจากนั้นท่านก็ทำการศึกษาคำสอนของพระพุทธศาสนาจากคัมภีร์ต่าง ๆ ทั้งของพุทธศาสนา และศาสนาอื่น และท่านได้เสนอ “ทฤษฎีภาษาคนภาษาธรรม (physical and metaphysical speaking)” โดยท่านเห็นว่ารูปแบบการตีความภาษาพุทธศาสนาแบบ “นรกอยู่ใต้ดิน สวรรค์อยู่บนฟ้า” ตามความเชื่อแบบดั้งเดิมนั้นไม่สามารถที่จะสื่อสารหรือทำให้คนยุคใหม่เข้าใจพุทธศาสนาได้(พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, มปท : 6) เช่น คำว่า “นรก” ท่านก็ตีความใหม่ว่า หมายถึง การที่คนเรามีความทุกข์ใจในเวลาที่ใจมีความโลภ ความโกรธ ความหลง คืออยากได้อะไร แล้วไม่ได้สมความอยาก มีความโกรธแค้น ไม่พอใจใคร หลงว่าสิ่งต่าง ๆ เช่น พ่อ แม่เป็นของเรา เราก็ต้องนรคคือมีความทุกข์ทันที ดังนั้น นรกไม่ได้หมายความว่า จะตกเมื่อตายไปแล้ว ขณะนั้นเดียวคำว่า “สวรรค์” ก็ไม่ได้หมายความว่า เป็นภพภูมิที่จะต้องไปเมื่อตายไปแล้ว แต่หมายถึง “ความสบายใจ” เมื่อไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง เมื่อไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง คนเราก็คืออยู่ด้วยความสุขสบายใจ” เป็นต้น นอกจากนั้นท่านพุทธทาสยังใช้เทคนิคการบรรยายธรรมแบบใหม่ที่เรียกว่า “การปาฐกถาธรรม” แทนการเทศน์แบบเดิม และหัวข้อธรรมที่ท่านบรรยายเป็นครั้งแรกที่พุทธสมาคม กรุงเทพฯ คือ “วิถีแห่งการเข้าถึงพุทธธรรม” โดยเนื้อหาส่วนหนึ่งเป็นการกล่าวถึงสิ่งที่มาบดบัง “ธรรม” ได้แก่ “การไปยึดติดในพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์” ซึ่งเปรียบเสมือนภูเขานิคมัลยา ที่ขวางกั้นไม่ให้ผู้หลงติดเข้าถึงพุทธธรรม การแสดงปาฐกถาครั้งนี้ นับว่าเป็นการแสดงธรรมที่ทำให้ทนายชาวพุทธที่กำลังยึดติดในวัตถุนิยมและนี่เองเป็นการสร้างความระแวงสงสัยในตัวท่านตลอดมา (สัมพันธ ก้องสมุทร, 2530 : 147-206) ต่อจากนั้น ท่านก็ใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น การเขียนหนังสือ “ตามรอยพระอรหันต์” เป็นเล่มแรก และต่อจากนั้น ท่านจึงคิดออกหนังสือพิมพ์พุทธศาสนาขึ้นและเขียนบทความวิจารณ์สภาพสังคมแห่งพุทธจักร โดยใช้นามปากกาว่า “ธรรมโยธ” และ “ชินวาทก์” บ้าง และในคืนวันหนึ่งที่สวนโมกข์ ท่านพุทธทาสได้เกิดแสงสว่างแห่งปัญญาจนคล้ายกับว่าท่านได้ยินเสียงของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นที่มาของหนังสือ “พุทธประวัติจากพระโอษฐ์” กลายเป็นหนังสือเล่มหนึ่งซึ่งท่านถอดความรจนาไว้เป็นพุทธบูชา(สัมพันธ ก้องสมุทร, 2530 : 386) และต่อมามีท่านก็ได้เผยแผ่ธรรมรูปแบบต่าง ๆ เป็น “ชุมทรัพย์ทางปัญญา” ของชาวโลก เป็นมรดกธรรมให้ชาวพุทธไทยและชาวโลกได้ใช้ศึกษาเป็นแนวทางในการสร้าง “สันติภาพ” ของโลกจนถึงปัจจุบัน และสุดท้ายท่านก็ละสังขารอันเป็นที่ตั้งแห่งความทุกข์เหลือไว้แต่มรดกธรรมที่ท่านมุ่งมั่นศึกษาและเผยแผ่ ในฐานะ “พุทธทาส” คือ ผู้เป็นทาสรับใช้พระพุทธเจ้า เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ.2536 รวมอายุได้ 87 ปี รวมอุปสมบทได้ 67 พรรษา

ทฤษฎีการตีความทางศาสนาของนักปรัชญาภาษา

เมื่อศึกษาเรื่องราวด้านศาสนานั้น เราจะพบว่าคำสอนทางศาสนาจำนวนมากที่เมื่อพูดถึงหรือสื่อสารแล้วยังไม่ชัดเจนหรือมีข้อสงสัยว่าเป็นจริงหรือไม่ เช่น ในคัมภีร์ไบเบิลของศาสนาคริสต์ได้กล่าวถึงการสร้างโลกของพระเจ้าว่าในแต่ละวันของสัปดาห์พระเจ้าทรงสร้างอะไร เช่น การสร้างโลกตำนานที่ 1 นั้นมาจากพระคัมภีร์เก่าซึ่งได้รับอิทธิพลจากศาสนายิว ซึ่งระบุว่าพระเจ้าสร้างโลกใน 6 วัน การสร้างโลกเป็นไปอย่างมีระเบียบ เริ่มต้นจากความสับสนไร้รูปร่าง และท้องฟ้าและแผ่นดิน ทะเล พันธุ์พืชและต้นไม้ ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ปลา และนก สัตว์บกและสัตว์เลื้อยคลาน ที่สุดจึงมาถึงมนุษย์โดยที่พระเจ้าสร้างมนุษย์ขึ้นให้มีรูปลักษณะตามแบบของพระองค์ร่างกายสร้างจากธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ แต่ให้มนุษย์มีจิตวิญญาณซึ่งประกอบด้วยสัมผัสทั้ง 5 โดยมีสติปัญญาเป็นเครื่องควบคุม มนุษย์ที่เรียกว่า Heavenly Man นี้เป็นต้นแบบของมนุษย์ทั้งหลายไม่ใช่ทั้งหญิงทั้งชาย ประกอบด้วยธรรมชาติที่สูงส่งไม่เสื่อมโทรม และเป็นอมตะ อัดัม (Adam) ซึ่งเป็นมนุษย์คนแรกยิ่งใหญ่กว่าลูกหลานของเขาทั้งในด้านความสง่างามและขนาดร่างกาย ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน มีอำนาจพิเศษในการรับรู้ สามารถสนทนากับเทวดาบนสวรรค์ได้แต่ถึงกระนั้นก็ต้องตายเพราะเกิดมาเป็นมนุษย์

ในขณะที่เมื่อศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนา เราก็จะพบคำหลายคำที่เป็นที่ถกเถียงกันว่า คำดังกล่าวหมายความว่าอย่างไร เช่น คำว่า “พระพุทธเจ้าประสูติแล้วเสด็จดำเนินได้ 7 ก้าว” คำว่า “เดินได้ 7 ก้าว หมายความว่า เมื่อพระองค์ประสูติแล้วสามารถเดินได้ 7 ก้าวจริงหรือเป็นเพียงสิ่งสมมุติ” หากเดินได้จริง จะเป็นไปได้อย่างไร เพราะในโลกนี้ไม่มีใครที่เกิดมาแล้วสามารถเดินได้ทันที ทำให้ผู้ศึกษาพุทธศาสนาคิดว่า เป็นคำพูดที่เกินจริง ไม่สามารถพิสูจน์ทดลองได้ จึงทำให้ความเป็นเหตุเป็นผลของพระพุทธศาสนาน้อยลง หรือกรณี “พระเยซูทรงฟื้นคืนชีพในวันที่ 3 แห่งการสิ้นพระชนม์” ก็มีคำถามว่า “ทำไมจึงทรงฟื้นคืนชีพ เมื่อทรงฟื้นคืนชีพแล้ว เสด็จไปสู่อาณาจักรแห่งพระเจ้า (ที่พระองค์เสด็จจากมา) ก็ยังไม่เคยมีใครสามารถแสดงหลักฐานได้ว่าเป็นข้อเท็จจริงเพียงไร เป็นต้น ดังนั้น ภาษาทางศาสนาในลักษณะดังกล่าวมานี้ต้องการการตีความหรืออธิบายความเพื่อความเข้าใจและยอมรับในวงวิชาการ(วีรชาติ นิมอณรงค์, 2552 : 1) คำว่า “การตีความ” แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า “Hermeneutics” ซึ่งเป็นคำที่ เจ ซี แดนนอเออร์(Johann Conrad Dannhauer) นักปรัชญาชาวเยอรมันในศตวรรษที่ 17 นำมาใช้เป็นคนแรก (วีรชาติ นิมอณรงค์, 2552 : 2) สำหรับการตีความทางศาสนา กฎหมายและวรรณคดี เพื่อแสวงหา ความถูกต้องทางภาษาและประวัติศาสตร์ในเวลาต่อมา ชไลมาเคอร์ (Friedrich Schleiermacher) ได้พัฒนา Hermeneutics มาตีความตำราทั่วไป ไม่เฉพาะภาษาทางศาสนาเท่านั้น โดยมีวัตถุประสงค์ของผู้แต่งตำรา โดยชไลมาเคอร์เห็นว่าผู้แต่งตำรากับผู้ตีความตำรามีจินตนาการต่างกัน ผู้ตีความตำราจะเข้าถึงความรู้สึกของผู้อ่านตำราได้ดีกว่าผู้แต่งตำรานั้น ตั้งแต่นั้นมา Hermeneutics ก็ถูกนำมาใช้ตีความตำราทั่วไป ทฤษฎีการตีความจึงทำหน้าที่เป็น “ญาณวิทยา” หรือเป็น “ตรรกศาสตร์สมัยใหม่”

และได้รับการพัฒนาต่อมาจนถึงศตวรรษที่ 20 จนกลายเป็นศาสตร์สากลที่นักปรัชญายุคใหม่ให้ความสนใจเป็นพิเศษและถือเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาโลกาภิวัตน์ (วีรชาติ นิมอนงค์, 2552 : 2)

ริเคอร์ (Paul Ricoeur) แบ่งการตีความออกเป็น 2 นัย ได้แก่ 1) การตีความตามประเพณีนิยม (Tradition) นักปรัชญาที่มีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มนี้ที่สำคัญได้ กัดดาเมอร์ (Hans Georg Gadamer) ชาร์ตร์ (Jean Paul Sartre) และเดอรรีดา (Jacques Derrida) โดยมีอิทธิพลทางความคิดต่อนักปรัชญาวิเคราะห์อีกหลายคน เช่น ฮุสเซอร์ล (Edmund Husserl) วิทเจนสไตน์ (Ludwig Wittgenstein) มาร์ติน บูเบอร์ (Martin Buber) ไฮเดกเกอร์ (Martin Heidegger) เป็นต้น 2) การตีความแบบตั้งข้อสงสัย (Suspicion) โดยไม่ยอมรับอะไรง่าย ๆ โดยถือว่าตำราหรือพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมมีวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กัน เช่น สังคม การเมือง และเศรษฐกิจอยู่ภายใน นักปรัชญากลุ่มนี้ที่สำคัญ เช่น นิซเช่ (Friedrich Nietzsche) ฟรอยด์ (Sigmund Freud) นอกจากนั้นยังมีการตีความอีกสายหนึ่งเรียกว่า “การตีความเชิงวิจารณ์ญาณ (Critical Hermeneutics)” ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสายที่ 2 มีนักปรัชญาที่สำคัญ เช่น ฮาเบอร์มัส (Juergen Habermas) มาร์กซ์ (Carl Marx) เป็นต้น (วีรชาติ นิมอนงค์, 2552 : 3)

สำหรับแนวทางการตีความนั้น มีดังต่อไปนี้ (วิบูลย์ แสงกาญจนวนิช, 2564) 1) การตีความคำ เพื่อให้รู้วาคำนั้นเกี่ยวกับอะไร เรื่องอะไร (นิรุกติศาสตร์และภาษาศาสตร์) 2) การตีความประโยค เพื่อให้รู้วาคำประโยคนั้นอยู่ในสถานการณ์อะไร เกิดอะไรขึ้น (ตรรกวิทยาและปรัชญาภาษาอุดมคติ) 3) การตีความข้อความ เพื่อให้เข้าใจว่าข้อความมีคุณค่าทางใดและอย่างไร (สัญญวิทยา) 4) การตีความเรื่องเล่า เพื่อให้เข้าใจความหมายเบื้องหลังของเรื่องเล่า (Narrative) นั้น (ปรัชญาภาษาสามัญ) 5) การตีความเพื่อขจัดความไม่รู้ ความสงสัย ความระแวงและความเข้าใจผิด จึงควรตีความดีกว่าปล่อยทิ้งไว้จนเกิดความเสียหาย (ปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง) และ 6) การตีความเพื่อตอบสนองความอยากรู้ความหมายของมนุษย์ เป็นการตีความเพื่อแสวงหาความหมายใหม่

สำหรับการตีความทั้ง 6 ประเภะนั้น ผู้เขียนขอยกตัวอย่างทฤษฎีเกมภาษา (language game) ของวิทเจนสไตน์ (Wittgenstein) ที่ในช่วงแรกเขาเห็นด้วยกับนักปรัชญาปฏิฐานนิยม (positivism) ที่เห็นว่า “ภาษาทางศาสนาไร้ความหมาย” เพราะเมื่อสื่อออกไปแล้ว ไม่สามารถเข้าใจได้ หรือ ไม่สามารถอ้างไปถึงความมีอยู่ของสิ่งนั้น ๆ ด้วย เช่น เมื่อพูดถึงคำว่า “พระเจ้า” ก็ไม่ปรากฏ “พระเจ้า” ให้เห็น คำว่า “พ่อแม่รักลูก” ก็พอทำให้เข้าใจได้ เพราะพ่อแม่และลูกล้วนมีอยู่จริง เพราะพ่อแม่แสดงความรักลูกให้เห็น ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การกอด การหอมแก้ม เป็นต้น แต่พอพูดคำว่า “พระเจ้ารักมนุษย์” ก็ไม่เห็นพระเจ้า แสดงอาการเหมือนพ่อแม่แสดงอาการรักลูก ดังนั้น ภาษาทางศาสนาจึงไม่มีอยู่จริง แต่ในระยะต่อมา วิทเจนสไตน์ เห็นว่า จะใช้ภาษาของคนกลุ่มหนึ่ง ไปสรุปความรู้สึกของคนอีกกลุ่มหนึ่งไม่ได้ ภาษาที่ใช้สื่อสารกันนั้นก็เหมือนเกมชนิดหนึ่งที่มีเกณฑ์หรือกติกาในกีฬาแต่ละประเภท เพราะฉะนั้น ภาษาทางศาสนาจึงขึ้นอยู่กับความศรัทธาของคนที่นับถือศาสนานั้น ๆ แนวคิดของวิทเจนสไตน์ ดังกล่าว เรียกว่า “รักตินิยม” หรือ “ศรัทธานิยม”

สำหรับพระพุทธศาสนานั้น มีคำถามว่า เราสามารถใช้คำว่า “Hermeneutics” หรือ “อรรถปริวรรตศาสตร์” ได้หรือไม่ เพราะหากเรายอมรับว่ามี Hermeneutics ก็แสดงว่าเรายอมรับเอาแว่นใหม่ทางนักคิดสมัยใหม่ไปอธิบายหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งไม่น่าจะเป็นไปได้ แต่ทั้งนี้ หากเราศึกษาประวัติพระพุทธศาสนาก็จะพบว่า “การตีความทางพระพุทธศาสนา” มีมาตั้งแต่สมัยหลังพุทธปรินิพพานแล้ว โดยมีหลักฐานก็ในคราวทำสังคายนาครั้งแรก ที่คณะสงฆ์ได้สอบถามพระอานนท์ว่า “หากมีความจำเป็นให้อธิบายสิกขาบทเล็กน้อยได้” คำว่า “สิกขาบทเล็กน้อย” คืออะไร พระอานนท์ก็ตอบในที่ประชุมสงฆ์ว่า “ไม่ได้ถามพระพุทธองค์ว่า ‘สิกขาบทเล็กน้อย’ หมายถึงอะไร และหลังจากการทำปฐมสังคายนาเป็นต้นมาก็มีพระอรรถกถาจารย์ พระฎีกาจารย์ พระอนุฎีกาจารย์ ก็คือ พระผู้ตีความคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นเอง เช่น พระโมคคัลลสูตร ผู้แต่งคัมภีร์กถาวัตถุ พระพุทธโฆสะ ชาวอินเดีย ผู้แต่งคัมภีร์วิสุทธิมรรค พระสิริมังคลาจารย์ พระภิกษุชาวล้านนา ผู้แต่งคัมภีร์มงคลทีปนี เป็นต้น และต่อไปนี้ จักได้นำเสนอการตีความพุทธศาสนาของพระธรรมโกศาจารย์หรือ พุทธทาสภิกขุ พระนักปราชญ์ชาวไทยที่ท่านได้ตีความภาษาทางพระพุทธศาสนาเอาไว้และนับได้ว่าเป็นการทำให้พุทธศาสนา ไม่เป็นลึกลับลึสมัย คือ เป็นอภิปรัชญาที่สามารถเข้าถึงกับยุคสมัยปัจจุบันตลอดเวลา

วิเคราะห์การตีความภาษาทางพุทธศาสนาผ่านทฤษฎีภาษาคนภาษาธรรมของพุทธทาสภิกขุ

จากการศึกษาประวัติของพุทธภิกษุและทราบปณิธานอันแน่วแน่และเด็ดเดี่ยวของท่านที่มุ่งให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งชีวิตที่สมบูรณ์ คือเป็นศาสนาแห่งเหตุผล สามารถพิสูจน์ทดลองได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยที่ท่านพยายามทำให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาเพื่อชีวิต ไม่ใช่เป็นศาสนาแห่งไสยศาสตร์ หรือศาสนาแห่งการอ้อนวอนร้องขอ โดยกำจัดศาสนาเนืองอกออกไปจากพุทธศาสนาที่แท้จริง เพราะฉะนั้น งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านทุกอย่างล้วนมีคำว่าจากพระโอษฐ์ทั้งสิ้น เช่น พุทธประวัติจากพระโอษฐ์ ปฏิจ্ঞสมุปปาทจากพระโอษฐ์ เป็นต้น หมายความว่า สิ่งที่ท่านนำมาอธิบายนั้น ไม่ได้เป็นพุทธศาสนาเนืองอกดังกล่าว แต่เป็นแก่นแห่งพุทธศาสนาซึ่งนับได้ว่า หากบุคคลใดมาเปรียบเทียบกับท่านได้ยากยิ่งในศตวรรษนี้ ดังนั้น มหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงของโลก เช่น เคมบริดจ์ (University of Cambridge) แห่งอังกฤษ และ ออกซ์ฟอร์ด (University of Oxford) แห่งสหรัฐอเมริกาจึงได้นำคำสอนของท่านไปให้นักศึกษาได้ศึกษาแนวคิดของท่านในฐานะนักปรัชญาสำคัญของโลกคนหนึ่ง และเมื่อปีพุทธศักราช 2549 องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ยกย่องให้ท่านเป็นบุคคลสำคัญของโลก ดังข้อความว่า “พุทธทาสภิกขุ เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่เคารพทั่วโลก ท่านเป็นผู้บุกเบิกในการส่งเสริมความเข้าใจระหว่างศาสนา โดยใช้การสานเสวนาระหว่างเหล่าศาสนิกต่างศาสนา ท่านได้ละอารามที่เคยพำนัก และได้ค้นพบแนวทางในการผานพุทธศาสนาในโลก ให้สอดคล้องกับแก่นธรรมคำสอนดั้งเดิมอีกครั้ง ท่านยังเน้นย้ำถึงหลักการอิงอาศัยกันและกันของ

สรรพสิ่ง ทำให้ท่านเป็นผู้นำของความคิดเชิงนิเวศวิทยา และผู้ประกาศจุดยืนเพื่อสันติภาพระหว่าง
ประชาชาติทั้งหลาย งานเขียนของท่าน ซึ่งได้รับการแปลและตีพิมพ์ในหลายภาษา มีอิทธิพลอย่างมหาศาล
ต่อการฟื้นฟูวิธีคิดแนวพุทธขึ้นใหม่ ความคิดที่ท่านได้แสดงไว้ มิเพียงแต่จะสามารถชี้ทางให้กับประเทศไทย
ได้เท่านั้น หากยังรวมถึงสังคมทั้งปวงที่กำลังพยายามสรรค์สร้างระเบียบทางสังคมการเมือง และเศรษฐกิจ
อันเที่ยงธรรมและเป็นธรรมอีกด้วย” (สมาคมครูภาษาไทยแห่งประเทศไทย, 2564) ซึ่งต่อไปจักได้นำเสนอ
แนวคิดการตีความภาษาทางพุทธศาสนาผ่านทฤษฎีภาษาคนภาษาธรรมของท่านต่อไป โดยเมื่อวันที่ 18
เมษายน พ.ศ. 2510 ท่านพุทธทาสได้แสดงธรรมแก่พระธรรมทูตที่เข้าอบรมเพื่อจะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ยังต่างประเทศ ในครั้งนั้น ท่านได้แสดงทศนะเรื่อง “ภาษา” ที่ใช้ในการสื่อสารหรือสอนธรรมว่า ภาษา
มีอยู่ 2 ภาษา ได้แก่ 1) ภาษาคน คือภาษาสำหรับคนที่ไม่รู้ธรรมพูด และ 2) ภาษาธรรม คือ ภาษาที่คนรู้
ธรรมพูด (สัมพันธ์ ก้องสมุทร, 2530 : 376) โดยท่านอธิบายว่า ผู้ที่จะไปเผยแผ่ธรรมจะพูดภาษาคน
อย่างเดียวไม่ได้ จะต้องพูดให้ลึกซึ้งกว่าภาษาคน เช่นคำว่า “ตัวตน” ถ้าในภาษาธรรมก็ไม่มี แต่ในภาษา
คนยังยอมรับว่ามี คือมีตัวตนในภาษาสมมุติหรือภาษาคน ที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน”
ส่วนในภาษาธรรมตรัสว่า “สพเพ ธมมา อนตตา” สิ่งทั้งหลายไม่ใช่ตัวตน” คำว่า “ตน” มีแต่ในภาษาคน
คือ คนที่ไม่รู้ธรรม พูดกันตามภาษาชาวบ้าน พระพุทธองค์ก็ตรัสภาษาชาวบ้านได้เหมือนกัน แต่เมื่อจะตรัส
ในภาษาธรรม ก็กลายเป็นสิ่งไม่มีตัวตน สิ่งทั้งปวงไม่ใช่ตัวตน(สัมพันธ์ ก้องสมุทร, 2530 : 377) ผู้เขียน
ขอยกตัวอย่างภาษาทางพุทธศาสนาที่พุทธทาสได้นำมาอธิบายในลักษณะภาษาคนภาษาธรรมที่สำคัญ
ดังต่อไปนี้

1. คำว่า “พุทธะ” ในภาษาคน หมายถึง “พระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นผู้ที่มีเนื้อหนังเป็นโอโรสของกษัตริย์
มีดับสลาย” แต่ในภาษาธรรม คำว่า “พุทธะ” หมายถึง “ตัวธรรมแท้” ที่พระองค์ตรัสว่า “ผู้ใดเห็นธรรม
ผู้นั้นเห็นเรา” แม้คนที่จับข้ายีวรของพระองค์ ยังไม่ชื่อว่าเห็นธรรม

2. คำว่า “ธรรม” ในภาษาคน หมายถึง “หนังสือ ตำรา หรือ หนังสือเทศน์” แต่ในภาษาธรรม
“ธรรม” หมายถึง “ธรรมชาติ กฎธรรมชาติ หน้าที่ตามกฎหมายธรรมชาติ ผลที่เกิดขึ้นตามกฎหมายธรรมชาติ”
ดังนั้น สิ่งธรรมชาติทั้งหมดจึงเป็นธรรม

3. คำว่า “สังฆะ” ในภาษาคนหมายถึง “คนนุ่งเหลืองห่มเหลือง ลูกหลานชาวบ้านที่บวช
ตามประเพณี” แต่ในภาษาธรรม “สังฆะ” หมายถึง “คุณธรรมที่มีอยู่ในตัวบุคคลที่ทำให้บุคคลนั้นพัฒนา
ตนเองให้ละความโลภ ความโกรธ ความหลงได้”

4. คำว่า “ว่าง” ในภาษาคน หมายถึง “ความไม่มีอะไรเลย” แต่ในภาษาธรรม หมายถึง “ทุกสิ่ง
ยังคงมีอยู่ตามเดิม แต่ว่า ไม่มีความรู้สึกว่ามีสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นตัวเป็นตน หรือเป็นตัวเรา เป็นของเรา
จึงเรียกว่า “ว่าง”

5. คำว่า “เกิด” ในภาษาคน หมายถึง “เกิดจากท้องแม่” แต่ในภาษาธรรมหมายถึง “การเกิดความรู้สึกที่ยึดมั่นว่าเป็นตัวกู ของกู” ความเกิดในภาษาธรรมนี้เป็นทุกข์แน่ ๆ (ชาติปิ ทุกขา) และเกิดได้วันละหลายครั้ง หลายสิบครั้ง หลายร้อยครั้ง เกิดครั้งใดก็เป็นทุกข์ทุกที แต่เกิดจากท้องแม่นั้น คนหนึ่งมีเกิดเพียงครั้งเดียว

6. คำว่า “ศีลห้า” ในภาษาคน หมายถึง “การงดเว้นจากข้อบัญญัติ 5 ประการ มุ่งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เป็นต้น” แต่ ในภาษาธรรมหมายถึง “การไม่ประทุษร้ายโดยวิธีใด ๆ ต่อชีวิตร่างกาย ต่อทรัพย์สินสมบัติ ต่อของรัก ต่อสิทธิอันชอบธรรมของผู้อื่น และต่อสติสัมปชัญญะของตน ทั้งหมดล้วนมุ่งประโยชน์เพื่อสันติภาพของของสังคมเป็นสำคัญ แต่อาศัยการเป็นปฏิบัติของแต่ละคน โดยปาณาติบาต (เว้นจากการฆ่าสัตว์) นั้น ขึ้นอยู่เจตนาแห่งการฆ่า ไม่มุ่งที่กิริยาอาการแห่งการทำให้ตาย เช่น การที่ชาวนาไถนาทำให้สัตว์ตาย เดินไปในเวลากลางคืน เหยียบสัตว์ตาย กินยาถ่ายตัวพยาธิตาย หรือการต่อสู้บ่อนกันตัวไม่เป็นเจตนาแห่งปาณาติบาต (ศีลไม่ขาด)

7. คำว่า “บวช” ในภาษาคน หมายถึง “การนำคนไปนุ่งเหลืองห่มเหลือง แล้วสมมุติกันว่าเป็น “พระ” แปลว่า “ผู้ประเสริฐ” แต่ในภาษาธรรม หมายถึง “การละกิเลส ได้แก่ ละความโลภ ความโกรธ ความหลง จนมีความโล่งโปร่งสบาย” ดังนั้น คนที่ “บวช” ในลักษณะนี้ ไม่จำเป็นต้องนุ่งห่มเหลืองเรียกว่า “บวชใจ” ตรงกันข้ามกับผู้ที่นุ่งห่มเหลือง แต่ยังไม่ละความโลภ ความโกรธ ความหลง ถึงแม้จะจัดพิธีกรรมมากมายใช้เงินเป็นจำนวนมาก ก็ไม่จัดเป็น “พระ” ในภาษาธรรม

8. คำว่า “ศาสนา” ในภาษาคน หมายถึง “โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ พิธีกรรมต่าง ๆ” แต่ “ศาสนา” ในภาษาธรรม หมายถึง “ตัวธรรมที่แท้จริง สามารถเป็นที่พึ่งของมนุษย์ได้” หรือ “ศาสนาที่แปลว่าคำสั่งสอน” ก็เป็นภาษาคน คือเมื่อเห็นว่า มีการเรียนการสอนศาสนา ก็เห็นว่า ศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง แต่ในภาษาธรรม “ศาสนา หมายถึง พรหมจรรย์ คือ ระบบการดำเนินชีวิตที่สมบูรณ์” ดังก่อนที่พระองค์จะส่งพระสาวกออกไปเผยแผ่ศาสนานั้น พระองค์ใช้คำว่า “พวกเธอจงออกไปบอกพรหมจรรย์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์สุขของพวกเขา” พรหมจรรย์ในที่นี้ หมายถึง หลักการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ได้จริง มีความงามเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด

9. คำว่า “นิพพาน” ในภาษาคน หมายถึง “เมืองแก้ว เมืองสวรรค์” หรือ “ที่อยู่ของคนดี” จึงปรากฏคำเวลาถวายทานว่า “ขอให้บรรลุอมตะมานิพพาน ในอนาคตกาลด้วยเทอญ” ส่วนในภาษาธรรม “นิพพาน” หมายถึง “การดับทุกข์ ดับปัญหา การแก้ปัญหาได้ ด้วยการละกิเลสในใจ” ละความโลภ ความโกรธ ความหลงได้เวลาใด ก็นิพพานเมื่อนั้น ดังนั้น นิพพานไม่ต้องรอไปถึงภพหน้าชาติหน้า นิพพานได้ในชีวิตนี้ที่นี้ และเดี๋ยวนี้

10. คำว่า “ตาย” ในภาษาคน หมายถึง “การจบชีวิตแล้วต้องเอาไปเผา” แต่การตายในภาษาธรรม หมายถึง “การดับความรู้สึกว่าเป็นตัวกู ของกู” ดับความรู้สึกว่าเป็นกู ของกูเมื่อใด ก็ตายเมื่อนั้น ไม่ได้หมายความว่า “การสิ้นชีวิต”

นอกจากนี้ ท่านพุทธทาสยังเสนอกฎบัตรพุทธบริษัทเป็นธรรมนูญแห่งการปฏิรูปพุทธจักร ซึ่งท่านได้สรุปไว้โดยการเห็นชอบจากที่ประชุมหลายฝ่าย เพื่อเป็นแนวทางหรือหลักการปฏิบัติและเผยแผ่พุทธศาสนาในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งถือว่าเป็นธรรมนูญฉบับแรกของส่วนโมกข์ ซึ่งผู้เขียนขอนำเสนอในบางประเด็นที่คิดว่าสำคัญ ดังนี้

1. ธรรม 4 ความหมาย คือ “ธรรมชาติ กฎธรรมชาติ หน้าที่ตามกฎธรรมชาติ ผลที่เกิดขึ้น” ทั้งหมดนี้รวมอยู่ในความหมายของคำว่า “อิทัปปัจจตา” เพียงคำเดียว อย่าเอามายึดเป็น “ตัวกู ของกู” มันจะทำให้เป็นทุกข์ (กัดเอา) นี่เป็นสรุปความในพระพุทธศาสนา

2. คู่ชีวิตของมนุษย์อันแท้จริงคือธรรม ไม่ใช่คู่ครองของกูหรือวิชาหาประโยชน์เพื่อตัวกูตามที่เขายึดถือกัน เพราะธรรมจำเป็นกว่า ช่วยเหลือได้มากกว่า คู่ครองได้มากกว่า จริงกว่าทั้งสองนั้น

3. พระไตรปิฎกจะเป็นของเดิมแท้หรือแต่งขึ้นใหม่ก็ตาม แต่การดับทุกข์ได้จริงก็ยังคงมีเพียงอย่างเดียว คือ ตามกฎอิทัปปัจจตานั่นเท่านั้น ดังนั้น พระพุทธองค์จึงตรัสไว้ในกาลามสูตร ไม่ให้เชื่ออะไรโดยการอ้างว่าข้อนั้นมีอยู่ในปิฎก

4. ในการทำปาติโมกข์ ทำวัตรและเจริญพระพุทธานต์เป็นต้นนั้น การใช้ภาษาบาลีของเดิมยังมีความจำเป็นอยู่และดีกว่า เพราะจะไม่เกิดการผันแปรเปลี่ยนแปลงใด ๆ ขึ้นไปตามกาลเทศะ แม้ในบางกรณี จะมีคำแปลไทย ก็ต้องมีภาษาบาลีกำกับอยู่เต็มตามเดิม

5. ผลิตมาก กิน เก็บแต่พอดี เหลือเอาไปช่วยเพื่อนมนุษย์ นี่คืออุดมการณ์ทางการเมืองของชาวพุทธที่ช่วยโลกได้ เป็นเหตุให้คนไทยมีเอกลักษณ์ยิ้มเสมอ มีความรู้สึกที่ทุกคนเป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตาย ไม่ทำลายล้างกันระหว่างนายทุนกับชนกรรมาชีพ

6. คัมภีร์พระพุทธศาสนาสอนทั้งเรื่องอดีตและเรื่องอนัตตาแล้วแต่ผู้ฟังระดับไหน คือสอนเรื่องดี - ชั่ว แก่ผู้ฟังที่อยู่ระดับที่ยังมีอดีต เพื่อปรับปรุงอดีตให้ดียิ่งขึ้นไป และสอนเรื่องเหนือดี - ชั่ว แก่ผู้ที่อยู่ในระดับเบื่อหน่ายต่ออดีต เรียกว่า “อนัตตา” ดังนั้น จึงเป็นพุทธศาสนาด้วยกันทั้งสองเรื่อง

7. ทุกศาสนามี “พระเจ้า” ตามรูปแบบอันเป็นที่พอใจของตน ๆ โดยกฎธรรมชาติช่วยแวดล้อมให้เกิดความคิดเช่นนั้น มาแต่ยุคแรกที่มนุษย์เริ่มมีความคิดเรื่องนี้ คุณลักษณะของพระเจ้าจึงเปลี่ยนแปลงมาตามลำดับ ตั้งแต่ยุคคนป่าเรื่องมาจนถึงยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ของศาสนานั้น ๆ แล้ว

8. กล่าวโดยภาษาธรรมชาติ คนกำลังกัดกันยิ่งกว่าสัตว์อย่างน่าละอายสัตว์ ดูได้ที่คนเตรียมสงคราม ทำสงครามอย่างตลอดเวลาในพื้นที่อันกว้างขวางเพียงไรแล้วล้มตายกันเท่าไร มีผลสะท้อนไปถึงไหนด้วยอาวุธอันร้ายแรงอย่างไร

9. คนกำลังมีทุกข์มากกว่าสัตว์อย่างน่าละอายสัตว์ ควรช่วยกันให้คนดับทุกข์ด้วยธรรม เพราะคนมีปัญญาสำหรับจะเป็นทาสวัตถุมากยิ่งขึ้นกว่าสัตว์ ซึ่งไม่รู้จักเป็นทาสเลย

10. การศึกษาในโลกมีลักษณะ “หมาหางด้วน” คือ สอนกันแต่หนังสือและอาชีพ ไม่สอนการเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง ดังนั้น คนในโลกจึงไม่รู้จักรักผู้อื่น จนกระทั่งเกิดอุปสรรคระหว่างนายทุนกับชนกรรมาชีพ เป็นปัญหาใหญ่ของโลกดังที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้

สรุป

พุทธศาสนิกชนเป็นพระภิกษุสงฆ์ลำดับต้น ๆ ของไทยที่ตั้งใจจะอุปสมบทเพียง 1 พรรษา แต่ด้วยอุปเพทปัญญาคือ บุญบารมีเดิมที่ได้สั่งสมมา ประกอบกับการได้รับการเลี้ยงดูเอาใจใส่จากบิดามารดา ถึงแม้จะเป็นคนไทยเชื้อสายจีน แต่ก็ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา นำบุตรธิดาเข้าวัดเพื่อศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนาตั้งแต่เยาว์วัย ตั้งใจรักษาศรัทธาเนืองนิตย์เพียง 3 เดือน แต่อยู่ได้ถึง 67 พรรษา ระหว่างดำรงสมณเพศ ท่านได้ศึกษาค้นคว้าหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในทุกรูปแบบทั้งเถรวาทและมหายาน จนมีความรู้อย่างแตกฉานเป็นพระนักปราชญ์นามอุโฆษของเมืองไทยและทั่วโลกก็ได้้นำคำสอนของท่านไปวิเคราะห์ศึกษากันอย่างแพร่หลายกว้างขวาง อาจกล่าวได้ว่าท่านเป็น “นาคารชุนแห่งเถรวาท” ด้วยวิธีการศึกษาและดำเนินชีวิตที่ใกล้เคียงกับสมัยพุทธกาล ท่านได้นำเอาทฤษฎีการตีความ (Hermeneutics) มาใช้ในการอธิบายคำสอนทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “ภาษาคนภาษาธรรม” หรือ “ภาษาศีลธรรมกับภาษาสังคม” ซึ่งก่อนหน้านั้น ยังไม่เคยมีพระภิกษุรูปใดเคยทำมาก่อน ทำให้พระพุทธศาสนาเป็นที่สนใจของคนสมัยใหม่ และพุทธศาสนาก็นับว่าเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ไม่เป็นเพียงลัทธิความเชื่อที่เต็มไปด้วยอิทธิปาฏิหาริย์ดังที่เป็นมาในอดีตเท่านั้น ตัวอย่างเช่น คำว่า “พุทธะ” คนทั่วไปเข้าใจว่า คือ ได้แก่พระพุทธเจ้าที่เป็นตัวตน เป็นโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ พระนางมาया มีครอบครัว และออกบวชแล้ว ได้ตรัสรู้แล้วก็ปรินิพพานไป แต่ท่านตีความว่า “พุทธะ” หมายถึง คุณธรรมที่ทำให้คนตื่นรู้ เป็นตัวธรรมแท้ ส่วนคำว่า “ธรรม” คนทั่วไปเข้าใจว่าเป็น พระคัมภีร์ หรือหนังสือเทศน์ แต่ท่านอธิบายว่า “หมายถึง ธรรมชาติ กฎธรรมชาติ การปฏิบัติตามกฎธรรมชาติและผลที่ได้รับจากการปฏิบัติตามกฎธรรมชาติ” เป็นต้น นอกจากนั้น ท่านยังอธิบายธรรมแบบ “ที่นี่ ขณะนี้” เช่น นิพพาน คนทั่วไปเข้าใจว่า ต้องเข้าถึงได้เมื่อตายไปแล้ว โดยท่านอธิบายว่า “เมื่อมีปัญหา เราสามารถแก้ปัญหาได้ เช่น ปวดหัว เราหายากินแล้วหาย

ก็ถือว่า “นิพพาน” เหมือนกัน เป็นต้น นอกจากการศึกษาค้นคว้าหลักปริยัติศึกษาอย่างรอบด้านและอย่างลึกซึ้งจากแหล่งข้อมูลทุกแห่งแล้ว ท่านยังดำเนินชีวิตในฐานะนักบวชของพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด ใช้ชีวิตสัมผัสกับธรรมชาติ “กินข้าวจานแฉะ อาบน้ำในคู นอนกฏิเล่าหมู ฟังยุงร้องเพลง” สิ่งก่อสร้างในสวนโมกข์ก็ไม่มีสิ่งใดใหญ่โต ใช้ลานหินโค้งเป็นศาลาปฏิบัติธรรม มีโบสถ์ที่มีหลังคาเป็นใบไม้ โคนไม้และก้อนหินแทนโบสถ์ ในชีวิตท่านไม่เคยใช้ลายเซ็นที่เป็นสมณศักดิ์เลย ใช้เพียงแต่ “พุทธทาส อินทปัญโญ” เท่านั้น จึงนับได้ว่า “พุทธทาส” เป็นผู้รับใช้พระพุทธเจ้าจริง ๆ โดยได้ทุ่มเทสติปัญญาศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างเอาจริงเอาจังและยังได้ทิ้งมรดกธรรมให้เป็น “ขุมทรัพย์” อันล้ำค่าและมหาศาลต่อมวลหมู่มนุษยผู้หวังสันติสุข เหลือไว้เพียงแต่หลักคำสอนที่เป็นแก่นสารให้อนุชนผู้ต้องการความสงบได้ศึกษาเรียนรู้

เอกสารอ้างอิง

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร (มปพ). ศาสตร์แห่งการตีความแนวพุทธ. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (มปท). ภาษาคนภาษาธรรม. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

วิบูลย์ แสงกาญจนวนิช. (2564). อรรถปริวรรต. สืบค้นเมื่อ 25 กันยายน 2564, จาก <http://www.philosophy suansunandha.com>

วีระชาติ นิ่มอนงค์. (2552). การศึกษาวิเคราะห์ทฤษฎีอรรถปริวรรตศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ.

สมาคมครูภาษาไทยแห่งประเทศไทย. (2564). ยูเนสโกยกย่อง “ท่านพุทธทาสภิกขุ (พระธรรมโกศาจารย์)” คนไทยเป็นบุคคลสำคัญของโลกด้านการศึกษา. สืบค้นเมื่อ 25 กันยายน 2564, จาก <https://www.attth.or>

สัมพันธ์ ก้องสมุทร. (2530). พุทธทาสภิกขุનાคารุณแห่งเถรวาท. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.